vation of three 2x5 m trenches (a total area of 30 m^2) 55–60 m to the NW of the 1997–1998 excavation site. No burials or traces of a cultural layer were recorded. During the excavation, the plot's owner, Gerdauskis, handed over 2 socketed spearheads (Fig. 1) and some bronze ornaments: 2 cruciform pins and chains (Fig. 2), a coil bead, half of a ring, and a broken coil bracelet (Fig. 3) that date to the 8th–10th centuries and were discovered in his courtyard.

Julius Kanarskas

Kalnuvėnų kapinynas

Kalnuvėnų kapinynas (A1652) (Klaipėdos r.) išaiškintas 2001 m. (žr. *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 245), o nuo 2002 m. jis nuolat tyrinėjamas (*ATL 2002 metais,* V., 2005, p. 103–105; *ATL 2003 metais,* V., 2005, p. 128; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 105–107; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 116–118; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 154–157). Iš viso ištirtas 586,5 m^2 dydžio plotas, kuriame aptikti 49 griautiniai IX–XI a. kapai, 2 stulpavietės, surinkti 492 radiniai. Dalis atsitiktinių radinių datuojama VII a. pabaiga – VIII a., o akinė segė – II a.

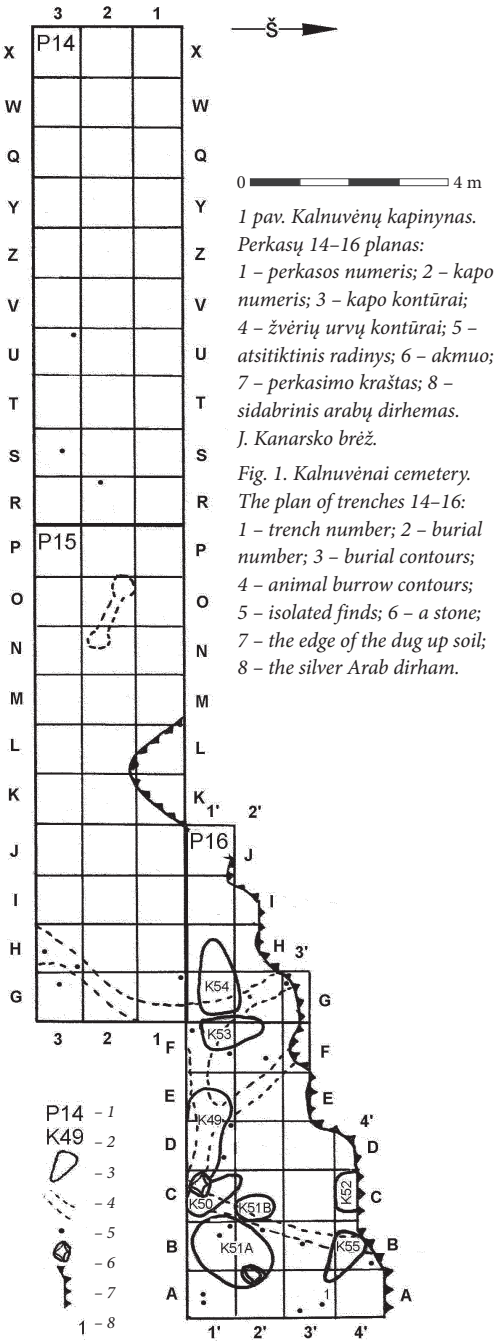
2007 m. tyrimai tęsti labiausiai žemės judinimo darbų suardytoje dalyje, kurioje ištirtas 202,8 m^2 dydžio plotas, aptikta 14 griautinių ir 2 degintinių kapų liekanos.

Suardytos kapinyno dalies Š–ŠR pakraštyje 85,3 m^2 dydžio plote (perkasos 14–16) (1 pav.) aptikti 8 griautiniai kapai (kapai 49, 50, 51A, 51B, 52–55) ir 24 atsitiktiniai radiniai. Vienas kapas (kapas 51A) buvo perkastas „lobių ieškotojų", o 4 kapai (kapai 49, 53–55) smarkiai apnaikinti žvėrių urvų. Kapinyno V dalyje 117,5 m^2 dydžio plote (perkasos 17–19) (2 pav.) rastos 6 griautinių (kapai 56–60, 63) ir 2 degintinių (kapai 61, 62) kapų liekanos bei 6 atsitiktiniai radiniai. Griautinių kapų 56–60 išlikę tik 2–5 cm, degintinio kapo 61 – 5–6 cm, o kapo 62 – 12–13 cm storio duobių apatinės dalys. Kapas 63 perkastas „lobių ieškotojų".

Griautiniuose kapuose griaučiai sunykę, todėl mirusiųjų lytį ir kūno padėtį kape galima nustatyti tik pagal įkapes, jų išsidėstymą arba kapo duobės įrengimą. Tyrinėto ploto ŠR dalyje visuose 8 kapuose (kapuose 49, 50–51A, 51B, 52–55) buvę palaidoti mažamečiai ir paaugliai vaikai, o V dalyje ištirti visi 6 kapai (kapai 56–60, 63) priskiriami suaugusiems. Įkapės leidžia manyti, kad kape 49 buvo palaidota paauglė mergaitė, o kape 51A – paauglys berniukas. Kituose kapuose palaidotųjų lyties pagal įkapes nustatyti nepavyko.

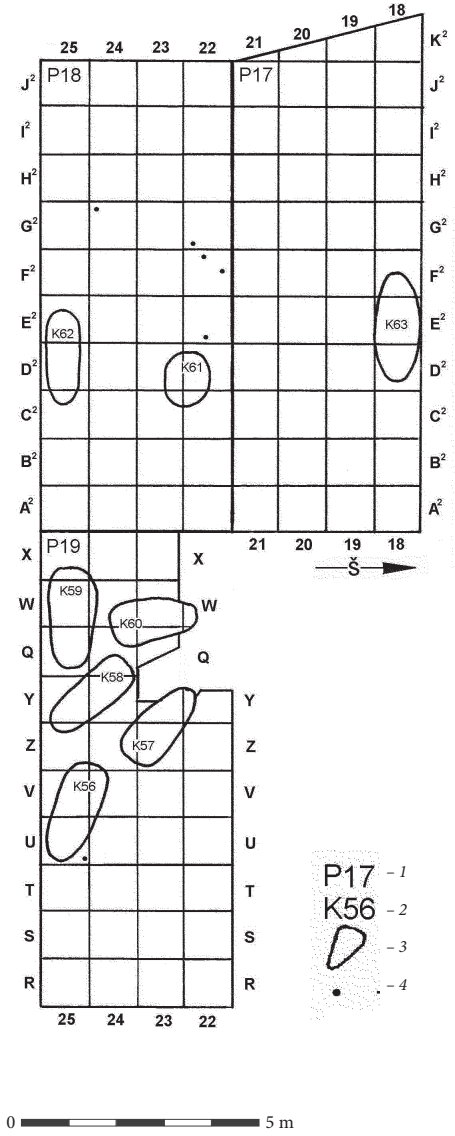
Kapų kontūrai netaisyklingo plano, pailgi, suapvalintais galais, dažniausiai siaurėjantys link kojūgalio. Šeši kapai orientuoti ilgąja ašimi Š–P (su nedideliu nukrypimu į ŠV–PR arba ŠR–PV) kryptimi (kapai 50, 51A, 51B, 52, 53, 60), šeši kapai – V–R (su nedideliu nukrypimu į ŠV–PR) kryptimi (kapai 49, 54, 55, 56, 59, 63), o du kapai (kapai 57, 58) – tiksliai ŠV–PR kryptimi. Mirusiųjų kūnai kape guldyti taip pat įvairiai. Dažniausiai jie gulėjo galvomis į V (kapai 49, 55, 56, 59) ir P (kapai 50, 51A, 53, 60), o kiti – galva į Š (kapas 51B), R (kapas 54), PR (kapas 57) ir ŠV (kapas 58). Kapuose 52 ir 63 mirusiųjų kūno padėtis kape nenustatyta. Karstų žymių kapuose nepastebėta.

Mažamečių vaikų kapų duobės buvo 0,8–1,33 m ilgio, nuo 36 iki 90 cm pločio, paauglių vaikų kapų duobių ilgis – 1,67–1,77 m, plotis – 59–80 cm, suaugusiųjų kapų duobių ilgis – nuo 1,96–2,07 iki 2,25 m, o plotis – nuo 62 iki 90–95 cm. Vaikų kapų gylis – nuo 28–35 cm iki 74–80 cm, o suaugusiųjų – nuo 16–18 iki

1 pav. Kalnuvėnų kapinynas. Perkasų 14–16 planas: 1 – perkasos numeris; 2 – kapo numeris; 3 – kapo kontūrai; 4 – žvėrių urvų kontūrai; 5 – atsitiktinis radinys; 6 – akmuo; 7 – perkasimo kraštas; 8 – sidabrinis arabų dirhemas. J. Kanarsko brėž.

Fig. 1. Kalnuvėnai cemetery. The plan of trenches 14–16: 1 – trench number; 2 – burial number; 3 – burial contours; 4 – animal burrow contours; 5 – isolated finds; 6 – a stone; 7 – the edge of the dug up soil; 8 – the silver Arab dirham.

2 pav. Kalnuvėnų kapinynas. Perkasų 17–19 planas: 1 – perkasos numeris; 2 – kapo numeris; 3 – kapo kontūrai; 4 – atsitiktinis radinys. J. Kanarsko brėž.

Fig. 2. Kalnuvėnai cemetery. The plan of trenches 17–19: 1 – trench number; 2 – burial number; 3 – burial contours; 4 – isolated finds.

26–30 cm. Tai nėra tikrasis kapo duobės gylis, kadangi kalvos paviršius suardytoje kapinyno teritorijoje, ypač jos ŠV ir V dalyje, yra smarkiai nukastas. Duobės užpiltos tamsios spalvos žeme, maišyta su degėsiais ir nedideliais anglies gabaliukais, kurie leidžia teigti, kad laidojimo metu buvo atliekamos apeigos su ugnimi.

Abu degintiniai kapai skiriasi savo įrengimu. Kapas 62 priskiriamas pereinamajam iš griautinių į degintinius kapus laikotarpiui. Jam V–R (90–270°) kryptimi iškasta pailga 1,65 m ilgio ir 67 cm pločio duobė suapvalintais galais, kurios V dalyje ir ties viduriu rasta lipdytos keramikos šukių, degintinių kauliukų ir žalvarinis įvijinis žiedas.

Tuo tarpu kapui 61 iškasta apskrita dubens pavidalo skerspjūvio duobė, kurios skersmuo viršuje – 1,05–1,17 m, o ties dugnu – 80 cm. Jos viršutinio sluoksnio ŠV dalyje rasta angliukų, degintinių kauliukų ir žalvarinės apyrankės gyvuliniais galais fragmentas. Duobių dugnai buvo 25–27 cm gylyje nuo esamo žemės paviršiaus, tačiau tikrojo kapų gylio dėl nustumdyto žemės paviršiaus nustatyti neįmanoma.

Įkapių rasta nedaug. Iš viso surinkti 63 archeologiniai radiniai, iš kurių 33 aptikti kapuose, o kiti 30 rasti maišytoje žemėje. Trijuose kapuose (kapuose 52, 58, 60) įkapių išvis neaptikta. Pagal radinius 2007 m. tyrinėta kapinyno dalis datuojama IX–XI a.

Visos įkapės labai blogos būklės, smarkiai korodavusios, atsidūrusios arti žemės paviršiaus sparčiai nyksta. Dauguma jų – geriamųjų ragų apkalai, apyrankės, įvijos, diržų apkalai, keramikiniai lipdyti puodeliai, išliko tik nedidelių fragmentų pavidalu. Panašu, kad laidojimo apeigų metu įkapės būdavo sulaužomos, o į kapo duobę įmetama tik dalis jų nuolaužų.

0 3 cm

3 pav. Gintaro verpstukas (kapas 49) ir kūginis karolis (atsitiktinis radinys). J. Kanarsko nuotr.

Fig. 3. An amber spindle (burial 49) and a cone-shaped bead (an isolated find).

0 1 cm

4 pav. Sidabrinis arabų dirhemas (IX a. antra pusė; atsitiktinis radinys). J. Kanarsko nuotr.

Fig. 4. The silver Arab dirham (second half of the 9th century; an isolated find).

0 3 cm

5 pav. Peiliuko geležtė (atsitiktinis radinys), apskrita skydo umbo formos segė (kapas 51B) ir miniatiūrinis įmovinis kirvelis (kapas 51A). J. Kanarsko nuotr.

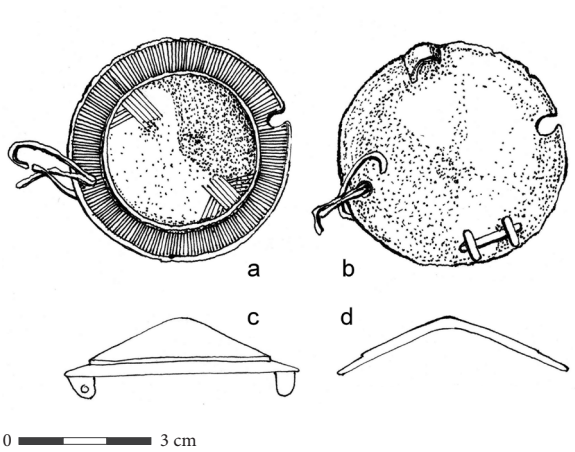
Fig. 5. A knife blade (an isolated find), a tutulus brooch (burial 51B), and a miniature socketed axe (burial 51A).

Iš radinių galima būtų paminėti kūgio nupjauta viršūne pavidalo gintaro karolį (perkasa 16, atsitiktinis radinys), gintaro verpstuką (kapas 49) (3 pav.), geležinį miniatiūrinį kirvelį (kapas 51A), geležinį peiliuką (perkasa 16, atsitiktinis radinys), geležinį įmovinį ietigalį ir žalvarinį geriamojo rago angokraščio apkalą (perkasa 18, atsitiktiniai radiniai).

Išskirtinis Kalnuvėnų kapinyno 2007 m. radinys – arabų dirhemas (4 pav.), rastas permaišytos žemės sluoksnyje. Jis sidabrinis, 24–25 mm skersmens, 1 mm storio ir 2,81 g svorio. Iš archeologinės literatūros žinoma, kad pavienių dirhemų Vakarų Lietuvoje rasta Aukštkiemių, Girkalių, Laistų kapinynuose, o Rūdaičiuose – net 118 arabų monetų lobis. Daugiau žinių apie rastuosius dirhemus nėra, kadangi jie dingę. Tik Girkalių kapinyne 1966 m. aptikta VIII a. antrosios pusės moneta saugoma LNM. Pagal mokslinėje literatūroje skelbtas analogijas Kalnuvėnų kapinyno dirhemas priklauso abasidų dinastijai ir datuojamas IX a. antrąja puse.

Neįprastas IX–X a. kapinynui radinys – vaiko kapo 51B galvūgalyje aptikta apskrita skydo umbo formos segė (5, 6 pav.). Ji suploto kūgio pavidalo, pagaminta iš geros kokybės žalvario, 5,2 cm skersmens, 1 cm aukščio, 23,89 g svorio, buvusi su geležine adata, kuri nulūžusi, neišlikusi. Viename kūgio pakraštyje išgręžta skylutė, kitame – apskritimo pavidalo išpjova. Į skylutę įvertos žalvario vielos kilpelės segei pakabinti. Du kūgio šonus, esančius adatos ašyje vienas priešais kitą, puošia nedideli eglutės motyvo ornamentai. Aplinkui kūgį pakraštyje įrėžti skersiniai grioveliai, kurie primena saulės diską juosiančius spindulius. Segė būdingesnė senajam geležies amžiui.

Tyrimų metu nustatyta, kad kapai labiausiai sunaikinti suardytos kapinyno teritorijos Š–ŠV ir V dalyse, kuriose išlikę tik duobių dugnai arba kapų išvis nerasta. ŠR dalis ruošiant čia vietą degalinei pažeista mažiau, tačiau joje kapai smarkiai suardyti kalvos R dalyje gyvenusių žvėrelių, kurie smėlyje įsirengė urvus. Urvuose rasta iš suardytų kapų ištampytų degintinių ir nedegintų žmonių kaulų, pavienių radinių. Kai kurie kapai (kapai 51A, 63) XIX a. antroje ar XX a. pirmoje pusėje buvo perkasti greičiausiai ieškant senienų.

6 pav. Apskrita skydo umbo formos segė: a) vaizdas iš viršaus, b) vaizdas iš apačios, c) vaizdas iš šono, d) skersinis pjūvis. I. Idaitės pieš.

Fig. 6. A tutulus brooch: a) top view, b) bottom view, c) side view, d) cross-section.

Archeologiniai tyrinėjimai leidžia teigti, kad tiriamos Kalnuvėnų kapinyno dalies medžiaga įkapių skurdumu ir laidojimo tradicijomis pastebimai skiriasi nuo kitų to paties laikotarpio žinomų Šiaurės vakarų Lietuvos kuršių kapinynų medžiagos. Suardytoje kapinyno dalyje išlikę kapai atsidūrę prie pat žemės paviršiaus. Juose esančių negausių ir blogos būklės, tačiau mokslinę, kultūrinę ir archeologinę išliekamąją vertę turinčių įkapių nykimo procesas dėl rūgštingo pajūrio dirvožemio kasmet spartėja, todėl suardytoje kapinyno dalyje archeologinius tyrimus būtina tęsti.

Kalnuvėnai cemetery

In 2007, 202.8 m² (trenches 14–19) were excavated at the Kalnuvėnai cemetery (West Lithuania, Klaipėda district) (Figs. 1–2). 14 inhumations and 2 cremations were discovered in it. Fire rites were performed during the funeral rites, the vast majority of the grave goods were broken, and only part of the fragments were thrown into the burial pit. Of the finds, an amber bead with a truncated cone shape, an amber spindle (Fig. 3), a bronze tutulus brooch (Fig. 6), a miniature iron axe, an iron knife (Fig. 5), an iron socketed spearhead, and a bronze drinking horn rim are worthwhile mentioning. An Arab dirham (Fig. 4), found in a mixed layer of soil, was an exceptional find at the Kalnuvėnai cemetery in 2007.

The burials date to the 9th–11th centuries.

Mykolas Michelbertas

Paprūdžių kapinynas

2007 m. VU toliau tyrinėjo Paprūdžių kapinyną Kelmės r. (AR 389). Jame 2000–2006 m. buvo ištirtos 35 perkasos, kurių bendras plotas yra apie 560 m² (žr. *ATL 2000 metais,* V., 2002, p. 102–103; *ATL 2001 metais,* V., 2002, p. 122–123; *ATL 2002 metais,* V., 2005, p. 105–106; *ATL 2003 metais,* V., 2005, p. 126–127; *ATL 2004 metais,* V., 2006, p. 108–109; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 120–121; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 159–160). Tyrinėjimų metu buvo aptikti 24 daugiau ar mažiau apardyti griautiniai kapai su gana gausiomis įkapėmis. Rasta ir gana daug pavienių daiktų iš suardytų kapų. Ištirtosios Paprūdžių kapinyno dalies chronologija – III a. pabaiga – VI a. Rasta ir pavienių vėlyvojo geležies amžiaus daiktų.

2007 m. tyrinėjimai buvo pradėti kapinyno dalyje, esančioje į V nuo 2006 m. iškastos XXXV perkasos. 2007 m. buvo iškastos 5 perkasos, kurių bendras plotas yra 106 m². Paaiškėjo, kad tirtas plotas buvo gerokai apardytas bulviarūsių, kitos paskirties ūkinių duobių, į kurias kartais būdavo suverčiami iš lauko surinkti akmenys, įvairios statybinės atliekos (perkasa XL). Ariant lauką dalis kapų įkapių buvo išsklaidyta dideliame plote.

Tyrinėjimų metu kapų neaptikta. Pavienių archeologinių radinių rasta perkasose XXXVI, XXXVIII ir XXXIX. Perkasoje XXXVI aptikta masyvi žalvarinė lankinė segė trikampe kojele su lieta užkaba (1 pav.). Segės įvija ir adata neišliko. Šio tipo segės Lietuvos teritorijoje labiausiai buvo paplitusios V–VI a. Tam pačiam chronologiniam laikotarpiui priklauso ir žalvarinės storagalės apyrankės fragmentas.

Perkasoje XXXVIII rastas gintarinis pusrutulio formos karolis, puoštas aplink einančiu grioveliu. Šiuo metu sunku pasakyti, ar tai tekintas, ar kruopščiai nušlifuotas karolis, nes jo paviršius šiek tiek aptrupėjęs. Jeigu tai tekintas karolis, jį galima skirti M. Tempelmann-Mączyńskos 436 tipui, kuris baltų žemėse labiausiai buvo paplitęs D periode. Galimas daiktas, kad šis karolis nebuvo nešiotas kaklo apvaroje, o yra kilęs iš vyro kapo. Vyrų kapuose gintariniai karoliai buvo kaip amuletai, tai rodo ankstesniais metais Paprūdžiuose atidengti kai kurie kapai.

Vidurinio geležies amžiaus pradžiai tenka skirti perkasoje XXXIX rastus žalvarinį įvijinį žiedą ir įviją, perkasoje XXXVI aptiktas grublėtos keramikos puodų šukes. Pastarosios į kapinyno teritoriją galėjo patekti iš netoli esančios gyvenvietės.

Tarp vėlyvų ištirto ploto radinių galima paminėti 3 varines Rusijos monetas. Tai dvi